

Streszczenie

Celem badawczym pracy była ocena sytuacji dochodowej spółdzielczych gospodarstw rolnych a także określenie uwarunkowań i czynników determinujących funkcjonowanie tej zbiorowości w Polsce. Podjęte analizy ukazują największe słabości grupy spółdzielczych gospodarstw rolnych wynikające ze współdzielenia kapitału przez członków, ale również wskazują silne strony takiej kooperacji, tak aby mogły one stać się podstawą do postawienia trafnej diagnozy dla wciąż funkcjonujących gospodarstw.

Podstawową bazą empiryczną do analiz oraz weryfikacji przyjętych hipotez stanowiły dane o spółdzielczych gospodarstwach rolnych objętych rachunkowością rolną w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych – FADN w latach 2012-2017, dla której do porównań wykorzystano zbliżoną pod względem różnych cech ekonomicznych zbiorowość gospodarstw indywidualnych. Jako uzupełnienie prowadzonych analiz wykorzystano również materiał empiryczny pochodzący z badań ankietowych przeprowadzonych w zbiorowości gospodarstw spółdzielczych uczestniczących w rankingu 300 najlepszych gospodarstw rolnych, który był przygotowany przez IERIGŻ-PIB. W pracy zastosowano analizę wskaźnikową, nieparametryczną metodę oceny efektywności technicznej DEA– indeks Malmquista, statystyczną analizę współzależności cech dla prób niezależnych (test t-studenta oraz test Mann’a-Whitney’a), modelowanie zmiennych jakościowych (model logitowy z dychotomiczną zmienną objaśnianą – ML), ankietową metodę prognostyczną.

Na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej, mimo ponoszenia wyższych kosztów produkcji, gospodarstwa spółdzielcze osiągały wyższą produktywność wszystkich zaangażowanych czynników produkcji. Okazało się, że w latach 2012-2017 przeciętnie członek gospodarstwa spółdzielczego uzyskiwał dochód netto o 26,5% wyższy niż rolnik w gospodarstwie indywidualnym. Istotny z punktu widzenia efektów kooperacji był również fakt, że uzyskane przewagi w dochodzie gospodarstw spółdzielczych były największe przy porównaniu do gospodarstw o wielkości do 25 ha/1AWU, czyli o najmniejszej skali produkcji. W grupie tej wygenerowany dochód członka gospodarstwa spółdzielczego był przeszło dwukrotnie wyższy niż rolnika indywidualnego.

Zaobserwowane rozbieżności między wzrostem produktywności indeksu Malmquista a decyzją o likwidacji gospodarstwa spółdzielczego (cztery z sześciu gospodarstw spółdzielczych, które uległy likwidacji, charakteryzowały się dodatnim wskaźnikiem indeksu), zweryfikowano statystycznie, porównując średnie z dwóch niezależnych od siebie grup. Uzyskane wyniki nie potwierdziły zależności pomiędzy grupami z decyzją o likwidacji i bez

niej w dziedzinie wartości indeksu lub jego składowych, co pośrednio może dowodzić, że poza efektywnością procesu produkcyjnego, istniały inne determinanty wpływające na ten proces.

W pracy przy użyciu modelu logitowego określono ponadto wpływ wybranych determinant na proces likwidacji gospodarstw spółdzielczych. Wśród cech które wykazały spadek prawdopodobieństwa wystąpienia likwidacji, największy wpływ miały determinanty organizacyjne - wzrost powierzchni gospodarstwa (8,8%) oraz powiększenie liczby członków (8,4%). Istotny wpływ zmniejszający prawdopodobieństwo likwidacji gospodarstwa spółdzielczego wykazywały również uzyskiwane wyniki finansowe (wzrost wartości dodanej brutto na członka) oraz procesy inwestycyjne (wzrost wartości odpisów amortyzacyjnych).

Uzyskane wyniki analiz empirycznych znalazły potwierdzenie w przeprowadzonym badaniu ankietowym wśród kierujących gospodarstwami spółdzielczymi. Zebrane opinie wykazały, że większość ankietowanych, jako powód zagrożenia likwidacją, wymieniała czynniki pozaekonomiczne, takie jak brak następców na członków czy niekorzystne uwarunkowania prawno-organizacyjne.

Słowa kluczowe: spółdzielcze gospodarstwa rolne, dochodowość, procesy likwidacji, determinanty funkcjonowania, efektywność techniczna

Summary

The research aim of the study was to assess the income situation of cooperative farms and to identify the conditions and factors determining the functioning of this group in Poland. The analyses conducted highlight the major weaknesses of cooperative farms, resulting from shared capital among members, but also identify the strengths of such cooperation, in order to provide a basis for making an accurate diagnosis for the still-operating farms.

The primary empirical base for the analyses and verification of the hypotheses was derived from data on cooperative farms covered by agricultural accounting under the FADN system in the years 2012-2017. A group of individual farms with similar economic characteristics was used for comparison. Additionally, empirical material from surveys conducted among cooperative farms participating in the ranking of the 300 best farms, prepared by IAFE-NRI, was also used. The study employed ratio analysis, a non-parametric method for evaluating technical efficiency (DEA – Malmquist index), statistical analysis of feature interdependence for independent samples (t-Student test and Mann-Whitney test), qualitative variable modeling (logit model with a dichotomous dependent variable – ML), and a survey-based forecasting method.

Based on the comparative analysis, despite incurring higher production costs, cooperative farms achieved higher productivity across all production factors. It was found that, on average, a member of a cooperative farm in the years 2012-2017 earned a net income 26.5% higher than a farmer in an individual farm. An important fact, from the perspective of cooperation effects, was that income advantages of cooperative farms were the greatest when comparing farms with up to 25 ha/1 AWU, i.e., those with the smallest production scale. In this group, the income generated by a cooperative farm member was more than twice as high as that of an individual farmer.

The observed discrepancies between the increase in Malmquist index productivity and the decision to liquidate a cooperative farm (four out of six cooperative farms that were liquidated had a positive index value) were statistically verified by comparing the averages of two independent groups. The results did not confirm a relationship between the groups with the decision to liquidate and the groups without it in the field of the index value or its components, which indirectly might suggest that, aside from production efficiency, other determinants were influencing the process.

Using the logit model, the study also identified the impact of selected determinants on the process of cooperative farm liquidation. Among the factors that reduced the likelihood of liquidation, the most significant were organizational determinants, farm size increase (8.8%), and the increase in the number of members (8.4%). Financial performance (an increase in gross value added per member) and investment processes (an increase in depreciation value) also had a significant impact in reducing the probability of liquidation.

The results of the empirical analyses were confirmed in the survey conducted among cooperative farm managers. The collected opinions revealed that the majority of respondents cited non-economic factors, such as the lack of successors to members or unfavorable legal-organizational conditions

Keywords: cooperative farms, profitability, liquidation processes, operational determinants, technical efficiency